

לאן נעלמה יראת הכבוד ? ההסבר ההתנהגותי.

פרופ' עמוס רולידר

הכנס השנתי של מנת"ה – יוני 2018

**כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר יהוה
אלוהיך נתן לך (שמות, כ, יא)**

אומרים שיראת הכבוד כבר לא מה שהייתה פעם.. (כמה פעמים שמעתם/חשבתם)

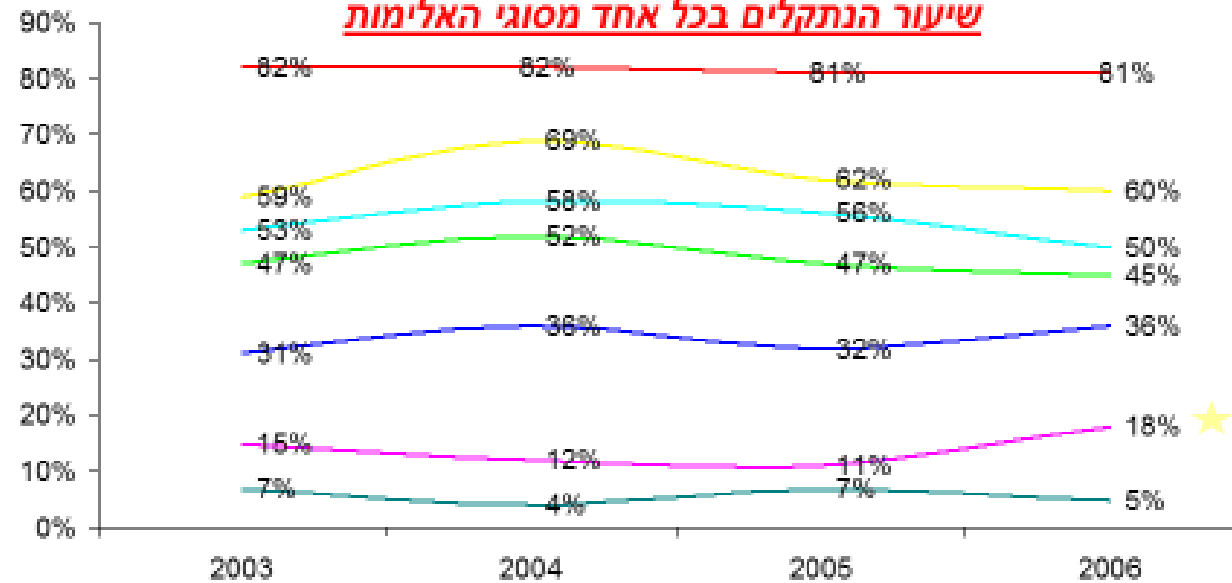
"תראה איך הוא מדבר אליה"

" הוא כבר לא מתייחס אלינו"

" אין להם טיפת דרך ארץ"

"יש לנו בת נשואה מאז נישואיה היא מתנכרת אלינו לגמרי. במפגשים הנדירים היא מתעלמת מאתנו. היחס הזה נמשך כבר שנים. ניסיתי למצוא את הדרך לליבה ע"י מסרונים ששלחתי לה כמו "שבת שלום" ו"שבוע טוב" והיא פשוט התעלמה מהם. היא אינה מזמינה אותנו אף פעם לביתה. המצב הזה כואב לנו מאוד וכבר השלמנו עם המצב בלית ברירה והגענו למסקנה שהיא אינה אוהבת אותנו והרי אין אהבה בכוח. אין מה לעשות בעניין. אם למישהו יש עצה טובה איך להתמודד עם זה באופן קל יותר אשמח לשמוע."

תופעת האלימות כנגד מורים – סיכום
שיעור הנתקלים בכל אחד מסוגי האלימות

פגיעה ברכוש בית הספר	אלימות מילולית
אלימות כנגד רכושו האישי של אחד המורים בבית הספר	אלימות מצד הורי התלמידים
אלימות פיזית כנגד אחד המורים בבית הספר	אלימות כנגד רכושו האישי של המורה
אלימות פיזית כנגד המורה	

עליה מובהקת ★

7

גיאוקרטוגרפיה – אסטרטגיה, מחקר שיווק ודעת קהל - פוטנציאל שוק - מערכות ופתרונות עתירי מידע

התנהגות לא מכבדת (אלימה) של הורים ותלמידים כלפי צוותי חינוך

אומרים שיראת הכבוד כבר לא מה שהייתה פעם..

2008	2009	2010	2012	השינוי	
58%	61%	56%	53%	↓	שיעור המורים שנתקלו באלימות מילולית שהופנתה נגדם מצד תלמידים
9%	11%	9%	7%	↓	שיעור המורים שנתקלו בפגיעה אישית ברכושם
5%	7%	5%	4%	=	שיעור המורים שנתקלו באלימות פיזית שהופנתה נגדם מצד תלמידים
24	26	23	21	↓	מדד אלימות אישית כנגד המורה

התנהגות לא מכבדת (אלימה) של הורים ותלמידים כלפי צוותי חינוך (המשך)

מהמקורות: יראת כבוד

"כִּבֹּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, כְּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, לְמַעַן יָאֲרִיכֶן יָמֶיךָ, וְלִמְעַן יֵיטֵב לָךְ, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ, נָתַן לָךְ" (דברים, ה', ט"ו).

וַיֹּדְבֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם. אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו **תִּירָאוּ...**

מקור המצווה: "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו" (ויקרא, י"ט, ג').

מורא אב ואם היא מצווה בתורה, שמחייבת התנהגות של **יראת כבוד** כלפי האב והאם ולא לעבור על דבריהם.

המצווה מטילה חובה על הצאצא (בן או בת) שלא לבזות אותם, לא לזלזל בהם, לא לסתור את דבריהם בפומבי ולא לגרום להם צער. "איזה הוא מורא, ואיזה הוא כבוד: מורא--לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו, ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו משנה את שמם". (הרמב"ם, הלכות ממרים פרק ו' הלכה ג)

פרוש פילוסופי לחינוך ליראת כבוד:

יחזקאל קויפמן (1889-1963) פילוסוף וחוקר מקרא, חתן פרס ישראל במדעי היהדות לשנת תשי"ח (1958) ושני פרסי ביאליק לחכמת ישראל. שימש כראש החוג למקרא באוניברסיטה העברית בירושלים והיה חבר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים משנת 1959.

פעולת החינוך היא מפני זה, לפי עצם מהותה, אוטוריטיבית. מטרתה היא לעולם כיבוש נפש החניך על ידי הרוח שהמחנך הוא נושאה, ובאין כיבוש זה אין פעולה חינוכית כלל. **הכיבוש יכול להיות כיבוש מתוך אהבה ורצון או מתוך מתח של מלחמה, אבל לעולם הוא כיבוש...לפיכך יש לעולם מתח הכרחי בין החינוך ובין החניך**, מין מלחמה בין החומר ובין הצורה, או בין הנפש ובין הרוח. החומר "מורד" בכוח הזר הבא לטבוע בו צורה. הנוער בגיל החינוך הוא "מרדני", לא משום שהוא נושא צורה תרבותית משלו, אלא משום שהוא חומר חסר צורה תרבותית... לפיכך, יש לראות כיסוד הדינמי האמיתי של החינוך לא את החוויה המשעשעת אלא את **יראת הכבוד**

יראת הכבוד היא הנותנת את הכוח ללמוד לימוד של ממש, לעמול בתורה ולהגות בה. כל תרבות בעוזה ואונה יצרה ערכים כאלה, שנעשו עניין ללימוד שקדני במשך דורות לגדולים ולקטנים.

מהמילון (הגדרת המושג) :

יראה: פחד, חרדה, חשש, מורא

כבוד: הערכה, הערצה, יוקרה מצד אחרים ("יש לי כבוד אליו.." "אני מכבד אותו...")

רבי נחמן מברסלב: יחס הולם בין בני אדם, שאינו פוגע ואינו מבזה.

יראת כבוד וניתוח התנהגות:

המושג **יראת כבוד** כולל בתוכו את ההתנהגות המצופה (**מתן כבוד**) ורומז על הסיבה להפגנת התנהגות מכבדת ← **היראה**

הגדרה אופרטיבית של **מתן כבוד** כוללת שני תהליכים בעלי אפקט סינרגטי :

1. מגוון רחב של התנהגויות נאותות / מכבדות במטרה (פונקציה) להימנע מאברסיה למתנהג ולסביבה לה המתנהג רוכש כבוד (**חיזוק שלילי / ענישה**)
2. מגוון רחב של התנהגויות חברתיות נאותות – המטרה לזכות להערכה (**מחזק חיובי**) מגורמי הסביבה להם המתנהג רוכש כבוד (סביבה בעלת כוח חיזוק משמעותי למתנהג)

בואו נחשוב מה מחזק / משמר התנהגות אחראית / בוגרת/מתחשבת :

לזרוק אשפה לפח
להתנדב למשמר האזרחי
לא לאחר לפגישה/שיעור
להגיע הביתה בזמן
להוציא את הכלב לטיול

השערה : סבירות גבוהה שהתנהגויות אלה מונעות תוצאות אברסיביות מהמתנהג ויוצרות תשתית לקבלת מחזק חיובי (בלוח חיזוקים לסירוגין)

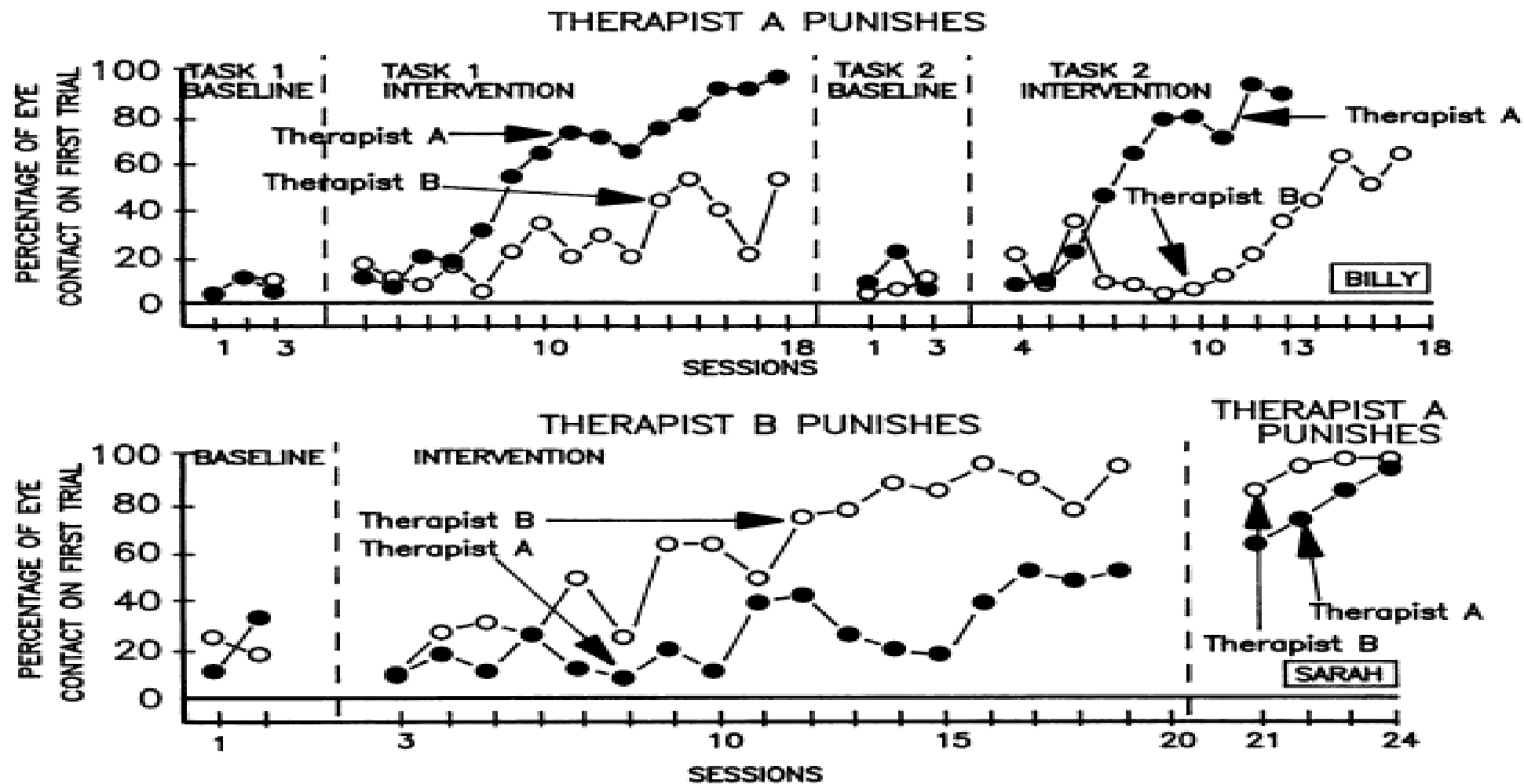
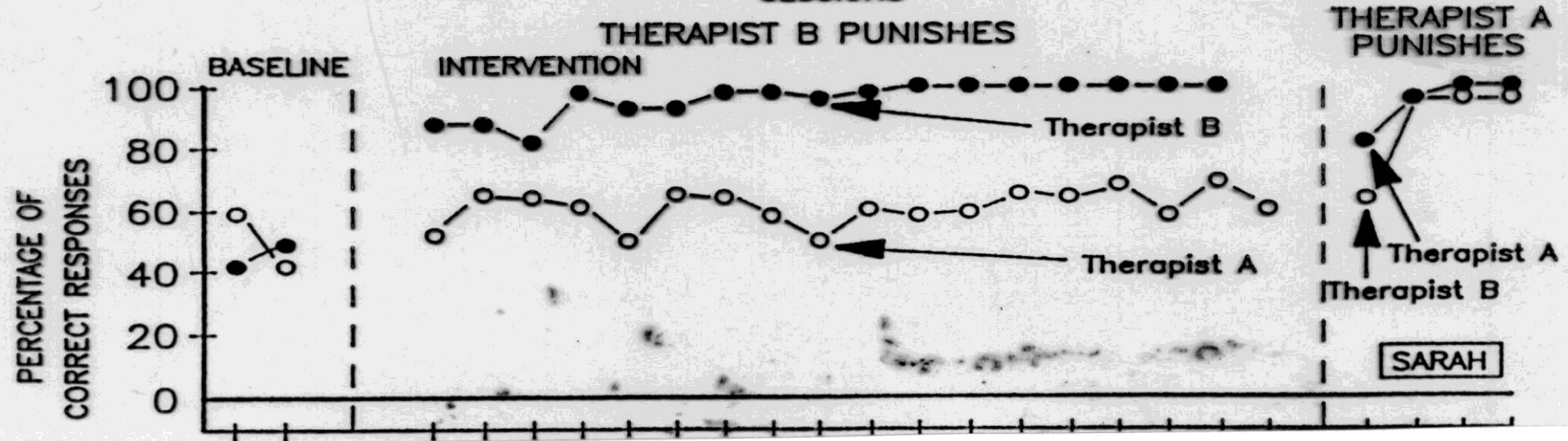
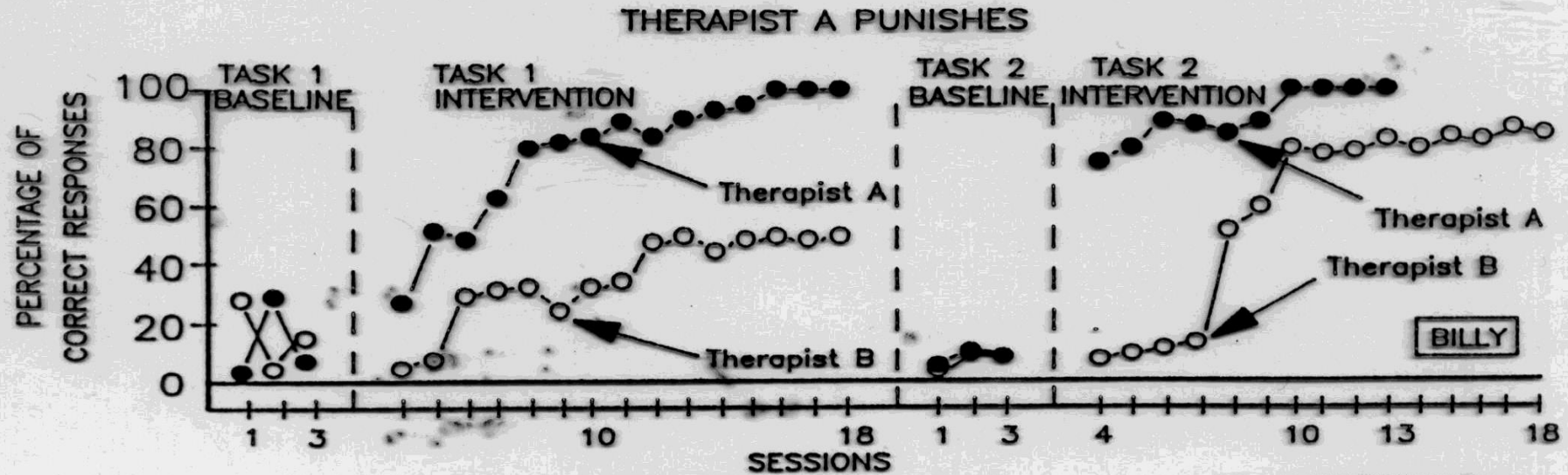

Figure 4. The percentage of trials in which Billy and Sarah provided eye-to-face contact for at least 3 s with each of the therapists during each session of the experiment.

Rolider, A., Cummings, A., & Van Houten, R. (1992). Side Effects of Therapeutic Punishment on Academic Performances and Eye Contact of Two Developmentally Handicapped Adults. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 24(4), 763-775.

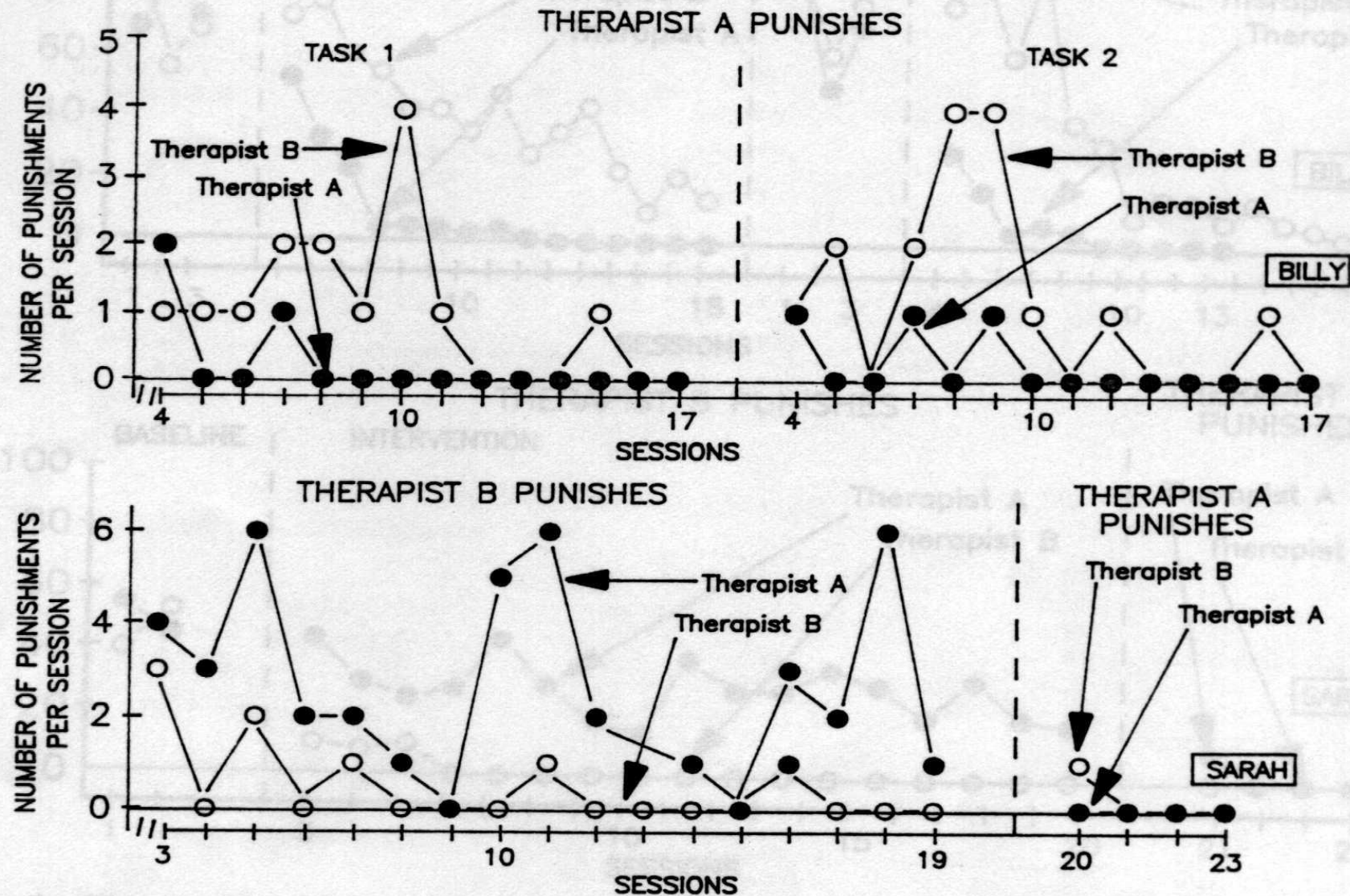

Figure 2. The number of punishments delivered to Billy and Sarah when each therapist was teaching during each session of the treatment conditions.

יראת כבוד וניתוח התנהגות:

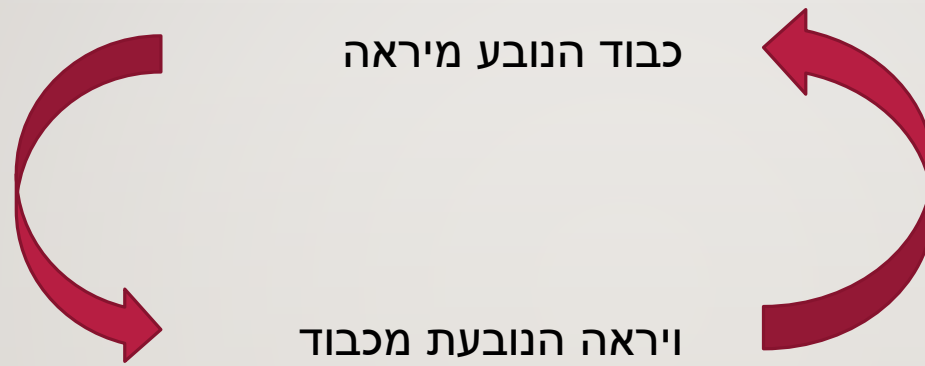
הסיבה להתנהגות המכבדת – יראה, כלומר הימנעות מהתנהגות של אי מתן כבוד (מגוון תגובות בלתי נאותות של אי מתן כבוד). ההימנעות היא מגורם הפחתה והגברה משמעותי בחיי המתנהג. (חיזוק שלילי) סביר להניח כי התנהגות ההימנעות זוכה להערכה (חיזוק) מהגורם ממנו יראים.

המטרה החינוכית/התנהגותית: שילוב יעיל בין יצירת הימנעות (ע"י תגובות הפחתה יעילות) וחיזוק משמעותי של התנהגות ההימנעות (היעדר) והפגנת התנהגויות מכבדות (אלטרנטיבות).

השילוב החכם הזה הוא תנאי ליצירת מערכת יחסים בריאה וארוכת שנים המאופיינת בהתנהגויות מכבדות בין המתנהג לגורמי הסביבה אותם הוא ירא.

יראת כבוד וניתוח התנהגות (המשך) :

אז איך מחנכים ליראת כבוד???

הגישה המקובלת (הרוב)

גישת ניתוח התנהגות (מיעוט)

♥ "כישורי חיים" - למה הכוונה? (שינוי התנהגות מילולית?)

"כישורי חיים" הינה תכנית התפתחותית אשר מלווה את תלמידי מערכת החינוך בישראל ומעצימה את יכולתם להתמודד במצבי חיים נורמטיביים ושגרתיים, כמו גם במצבי חיים משבריים אשר יש בהם מידה גבוהה יותר של לחץ וסיכון. **התוכנית שואפת להעצים את החוסן הרגשי של התלמידים ולפתח בהם יכולת לוויסות רגשי ולניהול עצמי מתוך בחירה ושיקולי דעת, ואכן, הוראת "כישורי חיים" משלבת עבודה רגשית וקוגניטיבית ומכוונת לפתח אצל התלמידים תפיסה עצמית חיובית, תחושת ערך ומשמעות.**

מטרה

תכנית "כישורי חיים" פועלת באופן מערכתי והיא משלבת במקביל מפגשים של הצוות החינוכי בהנחיית היועצת, **ושיעורי כישורי חיים של התלמידים, בהנחיית איש החינוך.**

תהליך

תכנית "כישורי חיים" מושתתת על תפיסת עולם פסיכו חינוכית הוליסטית, אשר מאמינה בהשפעה ההדדית בין תהליך הלמידה לבין החוויה הרגשית. איש החינוך (מורה, מחנך, יועץ) אשר יאמץ את תפיסת "כישורי חיים", ילמד במהרה לאבחן כל סיטואציית חיים בבית הספר ובכלל, כמשאב חינוכי לשכלול כישורי חיים. מפגשי "כישורי חיים" מקדמים בקרב התלמידים התייחסות רב ממדית למצבי חיים מגוונים. איש החינוך אשר מנחה את מפגשי "כישורי חיים" מלווה את תלמידיו בפיתוח ראיית אבחנה מבדלת בתוך הסיטואציה, מעודד אותם לזהות - אילו כלי התמודדות עומדים לרשותם? באילו דרכים הם מנהלים את עצמם ו/או את המצב? מה יעיל עבורם? מה נתגלה זה מכבר כלא יעיל עבורם? ובכלל, איזה "שריר הסתגלות" ייחודי מתחזק בעקבות מצבי חיים שונים?

תכני השיעורים הינם כלי להשגת המטרה הרחבה של שכלול יכולות ההתמודדות של התלמיד עם אירועי חייו, מתוך ההבנה כי היכולת להתנהל במצבי החיים המגוונים ולהתמודד עימם, מושפעת מהחזקה ומהפנמה של מגוון רחב מאד של כישורים ומיומנויות השזורים זה בזה.

אז איך מחנכים ליראת כבוד- הגישה השכיחה (המשך)

מערך שיעור ליום זכויות האדם הבינלאומי 4102
תלמידים יוצרים כבוד

רציונל המערך:

המערך, המוצג בזאת, הינו מערך כללי שיכול להתאים לקבוצת גיל מגוונות – מיסודי ועד תיכון. ה

המכוונות לדיון ביצירות התלמידים ובנושא הכבוד.

יש להתאים את המערך והדיון לכיתה בה מועברת פעילות זו.

משך זמן הפעילות: שיעורים רצופים: שיעור ראשון מוקדש ליצירה והצגת התוצרים והשיעור ה

קהל יעד: יסודי, חטיבת ביניים, על- יסודי

מטרות:

- התלמידים יגדירו מהו "כבוד"
- התלמידים יבינו את משמעותה של הזכות לכבוד
- התלמידים יבינו כי כבוד הינו מושג יחסי
- התלמידים יבינו את המושג זכויות טבעיות
- התלמידים ידונו על כבוד בכיתה וכיצד ניתן לקדמועזרים

____:

בריסטולים צבעוניים בגדלים שונים

צבעים – צבעי עיפרון, צבעי גואש, צבעי מים, טושים

מכחולים וצלוחיות עם מים

מספריים

דבק

עיתונים וירחונים

דפי עבודה לחלוקה (מצ"ב בנספח)

ערכת הכרזה - "הזכות לכבוד"

שיעור ראשון (05דקות) יצירה והצגת תוצרי הכיתה

המורה יציג בפני התלמידים את נושא השיעור ויבהיר כי תהליך היצירה יכלול שלושה שלבים:

1. שלב אישי בו כל תלמיד מגדיר מהו כבוד עבורו
2. שלב צוותי בו חברי הצוות משתפים במחשבותיהם על כבוד
3. שלב צוותי בו מתכננים את היצירה ויוצרים אותה

5 דקות

כל תלמיד מתבקש להתייחס לשאלות הבאות (מופיע כנספח מספר 2 בסוף המערך):

1. כבוד בשבילי הוא...

2. מה המסר שחשוב לי להעביר ביצירה שלי בנושא כבוד?

לאחר שהתלמידים מילאו את הדף האישי הם עוברים לעבודה בקבוצות. במרכז הכיתה מצויים חומרי היצירה לשימושם.

2 - ד'

המורה מסביר כי העבודה בצוותים כוללת שלושה שלבים:

- התלמידים משתפים במחשבות שלהם לגבי המילה כבוד והמסר שהיו רוצים להעביר.
- התלמידים מתכננים ויוצרים את היצירה כך שתבטא "כבוד" ומעצבים אותה מבחינת צבעים, תמונה ומסר- (ציור/קולאז'/סלוגן/שיר בנושא "כבוד" וכדומה).

הערה: ניתן לשים מוסיקה רגועה ברקע במהלך העבודה

הצגת התוצרים במליאה – 250 דקות

הצגת התוצר היא בשני שלבים:

- שלב א' – נציג מכל צוות מציג את היצירה ושואל את תלמידי הכיתה מה הם רואים ביצירו אפשר ללמוד מהיצירה לגבי הזכות לכבוד?
- שלב ב' – התלמידים שיצרו מסבירים למה התכוונו ביצירתם. תלמיד מתעד את הנאמר על הלוח.

בסיום הצגת התוצרים הלוח מלא במסרים שונים של כבוד.

Educational Sciences: Theory & Practice - 13(1) • Winter • 466-477
©2013 Educational Consultancy and Research Center
www.edam.com.tr/estp

Effectiveness of Video Modelling in Training Students with Intellectual Disabilities to Greet People When They Meet*

Hasan AVCIOĞLU^a

Cyprus International University

participated. The peers group consisted of 3 girls and 2 boys who studied at the same elementary school with the target students (all of them were 11 years old and continue their studied at 5th grade class). Research findings showed that using the video modelling in teaching students with intellectual disabilities help them to acquire the skill of greeting people and after gaining those skills they continued to use the skills and have shown that they continue to use in different situation and to different people. After the interviews done with the mothers and the teachers of the students about the results of teaching the skill of "greeting when meet people" through video modelling, it was seen that they were satisfied with these skills to have been taught to the students. They also expressed that the students had more interaction with their friends around them in much earlier time.

Results Related with Levels of Gaining the Ability of Greeting Someone, Continuation and Generalization

The results related with the levels of every single student who joined the research to gain the target skill to continue and generalize are shown in Figure 1.

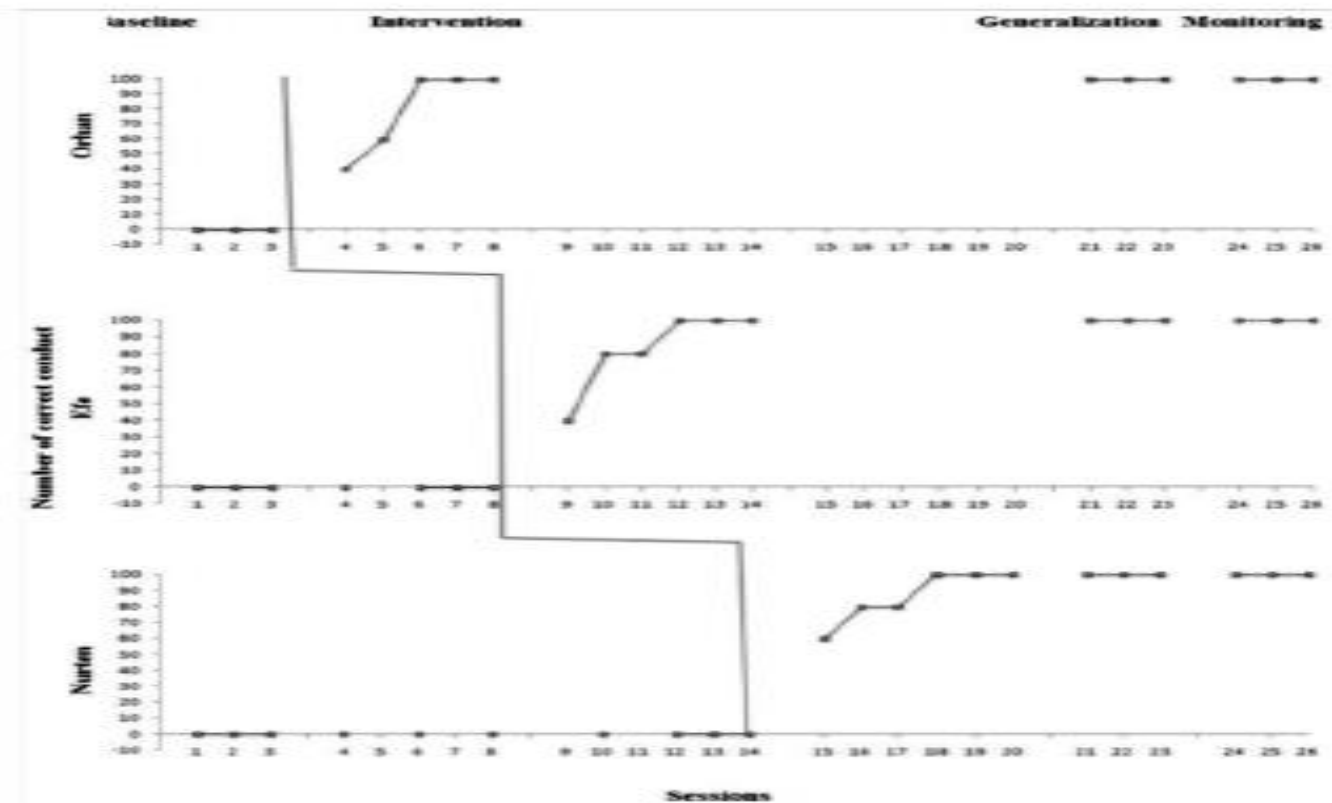

Figure 1.

Baseline, Intervention, Generalization and Monitoring Data Sessions Which are Related to the Student's Target Skill.

collected. (a) Recognizing people when the students meet them (posture, gestures and facial expressions), (b) Getting closer to the people when the students meet them, (c) Looking at the face of people, (d) Saying at least one of "Good Morning or Hello or Hi" and (e) Waiting for the reply from the familiar person. In every session during the learn-

הקניית התנהגויות של יראת כבוד – הגישה ההתנהגותית (המשך):

להלן השלבים להקניית יראת כבוד (מתוך פרוטוקול טיפולי) :

1. נגדיר באופן אופרטיבי את הציפיות להתנהגות מכבדת : הימנעו מהגדרות כלליות הסבירו

לילדכם באופן ספציפי את הציפיות שלכם מהם:

- ❖ במקום לומר "אל תחזור מאוחר..", אמרו " אנא חזור לא יאחר מהשעה 11:00 ,
- ❖ במקום לומר "נשמח שתמצא זמן לסדר את החדר שלך..." אמרו, "סדור החדר כולל את הפעולות הבאות (פרטו את הפעולות) - עשה זאת בימי שלישי ושישי לא יאחר מ 8 בערב"
- ❖ כשסבא וסבתא יגיעו לבקר אנחנו מצפים שתעזוב את כל מה שאתה עושה ותיגש לברכם בחביבות

הקניית התנהגויות של יראת כבוד – הגישה ההתנהגותית (המשך):

נסביר את הרציונל העומד מאחורי הצפייה : לכל כלל או חוק יש רציונל חשוב ביותר והוא אינו תולדה של גחמת הורה (או מדינה) . שמירה על הכלל מסייעת להבטיח ולשמר את בריאותו של הנער/ה " אנא חזרי לא יאחר מ 10:00 בלילה..", " אינך יכול (עקב גילך) לשתות את המשקה האלכוהולי הזה.. " ואת שלומו ובטחונו " אנא התקשר ודווח כי הגעת ל..... , "אין למסור פרטים אישיים לאנשים שלא מכירים בעת גלישה באינטרנט..". . אין לצפות שהילד יסכים לקיים את הכלל רק משום שהשתכנע מחשיבותו, נהפוך הוא, הוא משוכנע שהכלל או החוק שנקבע באים במטרה להרע או לפגוע בו וכי הוא אינו זקוק כלל לחוקים וכללים. הסברת הרציונל מחזקת את יכולתכם לעמוד בלחצים ברגעי אכיפת החוק כאשר הילד יתנגד נמרצות לקבל על עצמו את הכלל שקבעתם למענו.

הקניית התנהגויות של יראת כבוד – הגישה ההתנהגותית (המשך):

נהיה נוכחים וזמינים לחנך : לא ניתן לחנך לשיתוף פעולה מתוך יראת כבוד מבלי להיות זמין ונוכח. לא ניתן לחנך באמצעות הסלולארי ממקום העבודה. מה לעשות חינוך המביא ליראת כבוד דורש מאוכף הכלל להיות שם בזירת ההתרחשויות בין היתר בכדי שיוכל להגיב במהירות וביעילות. זמינות ונוכחות דורשים מההורה הקרבה לא פשוטה הכוללת פשרה כואבת בקידום המקצועי או במצב הכלכלי או פשרה בטיפול בסולם הקרירה.

הקניית התנהגויות של יראת כבוד – הגישה ההתנהגותית (המשך):

אנחנו לא אדישים כשהילד שומר על הכלל: עלינו ההורים יכולים לפרגן, לשבח ולחזק את ילדם כאשר זה שומר על הכלל והחוק שנקבע. חשוב לזכור כי שמירה על הכלל אינה פשוטה, היא דורשת מהילד להפסיק פעילות אהובה ולוותר על תענוגות חייו למען נושאים פחות חשובים בעיניו (לפחות בשלב זה של חייו) כגון בריאות, בטיחות ולמידה למען עתידו המקצועי.

הקניית התנהגויות של יראת כבוד – הגישה ההתנהגותית (המשך):

נגיב ביעילות בכדי ליצור הימנעות מהתנהגות בלתי מכבדת : זכרו שיתוף פעולה של הילד עם הכלל שקבעתם מותנה בכך שהילד ייקח אתכם ברצינות , או במילים אחרות שהוא רכש את יראת הכבוד מפניכם. כאמור יראת כבוד זו תבוא כאשר הוא יחוה את רצינותכם החינוכית. רצינות זו כוללת תגובת סנקציה שקטה, ברורה ונחושה , הניתנת באופן יעיל ומידי כאשר ההורה נוכח כי הילד לא שמר על הכלל. זהו הקטע הקשה ביותר בחינוך , הקטע בו אתה מכאיב לילדך אותו אתה כה אוהב ומכבד. רק הבנה כי אי התפשרות על כיבוד הכלל תבטיח את אושרו העתידי של הילד, רק ההבנה כי אין די בהסבר של חשיבות השמירה על הכלל בכדי לשנות את התנהגותו של הילד ורק עמידה איתנה תוך הפגנת חזית אחידה של הורי הילד תבטיח מסוגלות לעמוד בקושי האובייקטיבי העומד בפני אוכפי הכלל

במשפחה בה אין יראת כבוד להורה, בבית ספר בו נעלמה יראת המורה ובמדינה ללא יראת השוטר איכות החיים נמוכה, הסבל והאלימות משתוללים ללא הרף וביטחונם האישי של האזרחים כולם- גם של שומרי החוק הסבירות ירוד ביותר.

תודה על ההקשבה!!!

